

1984 SEP 2 3

Gondolat-jel

KÜLÖNSZÁM AZ ELSŐÉVESEKNEK! KÜLÖNSZÁM AZ ELSŐÉVESEKNEK! KÜLÖNSZÁM AZ ELSŐÉVESEKNEK! KÜLÖNSZÁM AZ ELSŐÉVESEKNEK! KÜLÖNSZÁM AZ ELSŐÉVESEKNEK!

A JATE BTK KISZ-szervezetének kiadványa

1984. különszám az elsőéveseknek

KEDVES ELSŐÉVESEK!

Karunk diáklapja, a Gondolat-jel fontosnak tartja, hogy az egyetemre kerülő elsőévesek már a kezdeti időben rendelkezzenek mindazokkal az információkkal, melyek fontosak lehetnek ahhoz, hogy az egyetem aktív hallgatói legyenek. Sok praktikus információ összegyűjtésére nem vállalkozhattunk - ezeket bizonyára Ti is a gyakorlatban szerzitek majd meg. Amiben segíteni szeretnénk, az az egyetemi diákkörök, öntevékeny csoportok ismertetése. Ujságunk története és a korábbi számainkból adott válogatás - reméljük egyszerre szolgálja a lap és a kar életének megismerését. Néhány öntevékeny csoportról* - nem mindegyikről - olvashattok további lapokon, Talán nem érdektelen, hogy a hallgatók/vagy egy részük/ mit olvas. Nyári könyv- és folyóiratszemlénk erről szól. Végezetül szó lesz a kari KISZ-ről, annak problémáiról is. Reméljük sikerül érdeklődést és kíváncsiságot keltenünk - következő számainkkal is.

2-3.o.
3-12.o.
17-21.o.
12-17.o.
21-23.o.

" -- "

* : TDK-ról és speciális képzésről

E L Ő B E S Z É D :
Bemutatkozik a Gondolatjel

A Gondolatjel karunk KISZ-szervezetének kiadványa. Címét a mostani szerkesztők örökségül kapták, s azon vannak, hogy ne csengjen hamisan. Ennek megítélése az olvasók dolga, a Ti dolgotok is.

A lapot 1981 tavaszán alapították karunk hallgatói. Akkoriban nemcsak Szegeden, de más városokban is, az egyetemeken új lendületet vett a közéleti aktivitás. Karunkon ennek az első tünete egy rendszeresen megjelenő faliújság volt. Első száma az akkori lengyelországi válsággal, a második a magyar gazdaság és társadalom reformjának lehetőségeivel foglalkozott. Természetesen előtérbe kerültek más, az egyetemistákat közvetlenebbül érintő kérdések is: a kari viták, a KISZ-küldött-gyűléseken, az épp frissen indult Gondolatjelben, a folyosókon az ösztöndíjrendszerről, a felsőoktatás reformjáról, a végzetek szociális helyzetéről, az egyetemi demokráciáról, a KISZ-szervezet reformjáról folyt a vita.

Az így megfogalmazódott javaslatok, tervezetek megvalósulását illetően a kép már felemás: nyilván sok probléma országos szinten igényelt volna orvoslást, de a hallgatói igények képviselője nem tudott megbirkózni a mozgalmi és hivatali hierarchiák nehézségével. Ugyanakkor a kétség kívül toleráns kari vezetés partner volt néhány változtatásban, mint például a nem tanulócsoportok, hanem tevékenység, érdeklődés szerint szerveződő alapszervezetek intézményesítése, vagy az oktatóknak hallgatók általi véleményezése. Ez utóbbinak a rendszere sajnos nem vált be, az előbbinek köszönhető viszont többek között a Gondolatjel léte: a szerkesztők is egy ilyen, "funkcionális" alapszervezetet alkotnak.

Az újság tehát az 1981-es közéleti megélénkülés egyik oka, s egyben következménye is. Célja kezdettől fogva abban állt, hogy a megélénkült vitákban segítse a vélemények megfogalmazódását, nyilvánosságra kerülését, s ezáltal valamiféle "közmegegyezés" elérését. A szerkesztők és a hozzájuk közelálló diákok kezdetben több, majd egyre kevesebb sikerrel igyekeztek elkerülni, hogy a hallgatók véleményét csak ők képviseljék. Viszonylagos elszigetelődésük 1982-re nyilvánvalóvá vált, következményeként két egymást erősítő körülménynek: az elért eredmények felemáságának, a garanciák hiányának, valamint a politizálási kedv lanyhulásának, ami korábban a diákok jelentős részében megvolt.

Ebben a helyzetben vettem át a stafétabotot az első szerkesztőtől, Hóvirai Ottótól, aki 1983-ban végzett karunkon. A lapot egyre ritkábban tudtuk megjelentetni, és többen úgy érezték, hogy nem tudják vállalni a szerkesztést. Ugy láttuk, hogy a kari közélet "apolitizálódása" megfosztja fő témájától az újságot. Szemrehányást persze nem tehattünk senkinek, a változtatás lehetőségein kellett gondolkodni. A kialakult helyzet más szerkesztési szempontok előtérbe kerülését sürgette.

Egy évi vajdás után az 1983/84-es tanévben megjelent számok már arra utalnak, hogy a lap megtalálta arculatát / ebben nem hisz szerepe volt több, elsőévesnek is /, ha nem is színvo-

nalingadozások, szerkesztési botlások nélkül. Ez év áprilisában szerkesztőt is váltott a lap: leköszönésem után Tomka Béla került erre a posztra. Nehéz egy "belülállóknak" megfogalmazni ennek az új arculatnak a mibenlétét. Talán egyfajta kettősség jellemzi: amennyiben lehetőség van rá, foglalkozik a kar eseményeivel, beszélgetésekkel, híreket, tudósításokat közöl. Ugyanakkor szeretnénk tükrözni, tudatosítani olvasóinkban - és természetesen magunkban is - azt, hogy a minket körülvevő szűkebb-tágabb világban milyen gondolkodásbeli és cselekvési alternatívák léteznek. Itt az alternatíva szó a legfontosabb: nem elsősorban a szerkesztők amúgy sem egységes felfogásának szeretnénk nyilvánosságot adni, hanem a kar minden hallgatójának, az őt érintő kari, egyetemi és - ne féljünk kimondni - országos kérdéseket illetően, minél több eseményről tudósítani, mely érdeklődésükre számot tarthat. Talán ez is oldhatja azt az egymástól való elszigeteltséget, melynek csak egy része a szerkesztők és az olvasók közötti távolság. Ennek érdekében írtunk ki pályázatot, szervezünk felolvasóestet, s ezt szolgálja a különszámunk is, mely Nektek, elsőéveseknek szól.

Végezetül: szeretnénk elterjeszteni azt a hiedelmet, hogy a dolgokat illető kritika, egymás nézeteinek szembesítése nem fölösleges.

Galamb György

+++

Szemelvények a Gondolatjel korábbi számaiból

Az első szám beköszöntőjéből:

"A kiadvány elsődleges célja, hogy a bölcsészeket érintő lényeges és aktuális kérdésekre, eseményekre, problémákra ráirányítsa a figyelmet, ezekről nézeteket, véleményeket ismer-tessen, esetleg szembesítsen egymással.

... Egy régi görög orvosi szállóige szerint "előbb a szó, aztán a fű, aztán a kő" - véleményünk szerint a nyílt és tárgyyszerű, tehát felelősségteljes diagnózis elősegítheti a szükséges "gyógymód" alkalmazását."

+

A forma teljesen csődöt mondott, a tartalom kétséges

"Eljutottunk tehát odáig, hogy a forma teljesen csődöt mondott, a tartalom kétséges. Mi hát akkor a KISZ funkciója jelen létezési módjában? Válaszolva magamnak: érzésem szerint a KISZ egyetlen valóban működő funkciója a továbblépők /KISZ-vezetőségbe, Pártba/ kiválasztódásának biztosítása. Pontosítva: ezért kell tömegszervezetnek lennie a KISZ-nek, hogy a nagy számok törvénye szerint a legalkalmasabbaknak lehetőséget nyújtson a nozgalomban való továbblépésre, tehát kitermeljen egy kicsiny csoportot."

/ Varga Katalin riportjából, 1981/1 /

Ellesett párbeszéd.

- Hallom lemondta.
- Mi az, hogy lemondta. Otthagytam őket, mint Szent Pál az oláhokat.
- De akkor miért vállaltad el egyáltalán?
- Hát valakinek csak kellett vállalnia. KISZ-titkár nélkül nem lehet alapszervezet. Senki nem akarta, hát én áldoztam fél magam.
- Nem segített sokat amint látom a mártíromságod.
- Az nem az én hibám, hogy két év alatt egy közös programot nem tudott magának összehozni a csoport. Egy ember hiába veri a nyálát, ha többinek ez kamu. Ez az egy ember csak arra jó, hogy legyen kibe törülközni, ha gáz van.
- Es gáz volt?
- Nem volt semmi. Legfeljebb langyos víz. A végén különben csak hárman maradtunk a csoportban, mert a többi szétszóledt. Volt, aki átigazolt más klubba, volt olyan is, aki végleg kilépett a buliból.

/ Nagy Imre, 1981/6-7 /

+++

Nem félműveltség - műveletlenség

Nos, gondolom, nem kétséges, hogy a filozófia mélységei nem nagyon érintik meg a diákság javarészét abban az egy fél-évben, amelyben erről hivatalosan szó van. Kezdek el arról beszélni, hogy azok, akikben mégis felmerülne a vágy a filozófia kérdéseibe mélyebben behatolni, az ókorról már a könyvtárban lemondanak, mert ma Pláton nem számít oly jelentősnek, hogy a bölcsészek /állítólagos szellemi értelmiség/ részére akárcsak egyetlen példányt tartsanak összes műveiből...

S vajon reális-e az a felosztás, hogy az ötezer éve gondolkodó emberiség nagy szellemeiről /Lao-ce, Szt. Tamás, Szt. Kelenen, Avicenna.../ egy félév alatt megtanuljuk a lényegét; míg az alig százötven éve létező, s ma egyedül hiteles tudományos filozófiát és gazdaságelméletet /Marx-Engels-Lenin/ a további hét féléven keresztül tanulmányozzuk behatóan? Mert létezhetne-e az az utóbbi amaz nélkül? Nem szőgyen az, hogy egy átlag bölcsész filozófiai műveltsége Arisztotelész Metafizikájának egyszeri, felületes elolvasásából áll?!

+++

Generáció - felemás szemlélettel

A tizenéves korunk végére kialakult képünk a mai társadalomról egy itt-ott felszakadt zsákhöz hasonlít, amelyből ismeretlen tárgyak éles szegleteként kilátszik hol az elsorvadó nemzettudat, hol a "csöves-jelenség", hol az alkohol-, öngyilkossági, válási statisztika, hol a fiatalok disszidáló "kedve" stb. Ez a zsák annyiban zsák, ez a belénk táplált egynemű szemlélet annyiban egynemű, amilyen egyneműnek a társadalom politikai berendezkedése szeretné láttatni magát. Még ha ez a zsák most nem is annyira az ideológiai szuperlatívuszok /imperatívuszok?/, hanem inkább a viszonylagos anyagi jólét

erősnek mondott szövetéből készült és készül számunkra - azért a "zsákszerűség" sajnálatos marandósága komoly figyelmet érdemel.

Igaza van Csóórinak, amikor - emellett, hogy elismeri a sokat áhított anyagi biztonságnak megteremtésének értékét - szót emel a nemzet és a gazdasági sikerek kizárólagos azonosítása ellen. De ez az azonosító gondolkodás nem csak gyakorlatiassága miatt lehangelő. Lehangelő az rt is, mert burkoltan cinikus, mivel hallgatólagosan más szocialista országok gazdasági és politikai nehézségeire sandítva látja magasabb polcon magát; és lehangelő azért is, mert értékszenlélete ellentmondásos: értékes számára az okozat, de érték nélküli az ok, értékes számára az ország gazdasági helyzete, de értéktudatának szinte alig válnak részévé a sikert lehetővé tevő politikai normák: az érdekluralitást komolyan figyelembe vevő és részben arra építő politikai gyakorlat normái.

/ Hóvízi Ottó, 1982/

+++

Alságos idők /kari küldöttgyűlés, 1982/

Nem a formák be nem tartásáról, nem a szabálytalanságokról, és nem a spontánkodó demokráciáról...

A küldöttgyűlésen felszólalók jó része az egyikük által bejelentett csődöt fogadta el kulcsszóként, kulcsjelenségként. A vita gyorsan végigfutott a lehetséges és kinondható variációkon: a kari KISZ-vezetőség csődje, KISZ-tagságunk csődje, a KISZ csődje. Az így meghatározott sorból kimaradt: politikai magatartásunk - remélhetően átmeneti - csődje.

Ennek felismerése a következetesen politikus magatartás szintjén már kötelező. Ha a KISZ-szervezet csődje igaz, akkor annak bejelentésénél tovább nem juthatunk. Még viszonylag egzakt megközelítés sem született a csőd okáról, az ifjúsági szervezet csődjének egyéb vonatkozásairól még inkább nem. Nem esett szó arról, hogy milyen társadalmi, politikai megfontolások tarthatják mesterségesen életben ezt a szervezetet.

A hallgatásnak egyik - nem a legfontosabb, de nem lényegtelen - oka lehet, hogy nem tudtunk még kialakítani egy olyan nyelvezetet sem, amely politikai érdekeket eredményesen képviselni tudna anélkül, hogy annak kitapintható igazságtartalma a semmibe veszne a párbeszéd során.

... Kinek tartozom felelősséggel?

Önmagunknak, másoknak, a másoknak. Az első kettő optimális esetben együtt létezik az ember erkölcsi értékrendszerében, az utóbbi mint absztrahált fogalom jelenik meg /KISZ-szervezet, társadalmi érdek, internacionalizmus stb./, legtöbbször eltorzult, eltorzított normákkal. Az eredeti és megváltozott jelentés, az absztrakció nevében támasztott követelmények, és a józan ész megfontolásainak egyidejű létezése kettős értékrendszer ért. eredményez. És fordítva: a kettős értékrendszer kettős fogalomrendszert. Ez pedig szükségszerűen zsákutcá-jellegű stratégiát.

/ Kalmár Melinda, 1982/4 /

Adalékok az elefánt történetfilozófiai értelmezésének néhány kérdéséhez

Már a feltörekvő polgárság-harcain folyamán is nagy hatása volt az elefántnak, bár akkor még vallási köntösbe jelentkezett. Hegel már dialektikusan szemléli az elefántot, de idealizmusa miatt mint valamiféle szubsztanciát tetelezi. Marx a gyakorlat szerepének a fontosságát emeli ki a megismerésben: materialista alapra helyezi, a feje tetejéről a talpára állítva az elefántot. A polgári forradalmak győzelme után a szabadversenyessé váló kapitalizmusban az elefánt elidegenedett formájában áll szemben a tömegekkel. Az osztályantagonizmus erősödésével, a monopóliumkapitalizmus korában egyre szembevetőbbé válik az elefánt áru-fétis jellege, és a tömegek manipulálásában játszott szerepe.

1917 után, majd a szocialista világrendszer kialakulásával hatalmas távlatok nyíltak az elefánt előtt. Feltáratlan még az elefánt szerepe a szocialista vállalkozás különböző formáiban; e kérdés taglalása nem képezheti jelen tanulmány tárgyát. A polgári elefántkutatás ért el eredményeket bizonyos részterületeken a számítógépes technika alkalmazásával, de túlzott empirizmusa lehetetlenné tette egy átfogó elefantológiai elmélet kidolgozását.

Egyes polgári és újbaloldali teoretikusok metafizikus módon megkísérik az elefántot, mint valamiféle "osztályfelettit" beállítani. Világosan meg kell mondanunk, hogy emögött egyes uralkodó köröknek az a törekvése rejlik, hogy az elefántot leválasszák a tömegek forradalmi mozgalmairól.

A marxista elefántkutatás nem adhatja fel pártosságát, amiből az következik, hogy ki kell mutatnia az elefántot determináló objektív törvényszerűségeket, és az elefánt megjelenésének konkrét történeti formáit a különböző fejlődési szakaszokban /úgy mint ósközösségi, ázsiai, antik, feudális, stb./. Az elefánt történetileg változó, sajátos tulajdonságokkal rendelkező objektív kategória, amelyet mint totalitást kell szemlélnünk. A tudomány és az ideológia síkján ez a felfogás segíti elő, hogy az elefánt megtegye az ugrást a szükségszerűség birodalmából a szabadság birodalmába.

/ Galamb György, 1982/2/

+++

Közép-európai unizix

"Hehe"/Kurt Vonnegut/

A közép-európai jól tudja, hogy Közép-Európa nem annyit tesz, hogy Európa közepe. Közép-Európa lelkiállapot, a honderüh lelkiállapota, kesernyés mosoly. Közép-Európa közepe az ész: vannak, akik észhez térnek, és vannak, akik észnél vannak, az utóbbiak alatt általában azok a tisztakezűek értendők, akik mindvégig észre vétlenek maradnak. Göröcsoldó vicceink annak a feszültségnek a jelei, hogy Közép-Európának nem lehet története arról, miről a közép-európaiaknak történeteik vannak. A honderüh lelkiállapota meghatározhatatlan, de néha egy-egy képben, történetben, helyzetben - élesen felidéződik.

/ A mi kis védekezésünk /

Pest, szombat délutáni bizsergés a rádióban. Riport, IKV kontra házfelügyelő. A megszokott nyomás telepszik a halán-tékre, de korán, mert a téma érdekes. Március 15-e, nemzeti ünnep, lobogózás. A Fővárosi Tanácstól jött a körleveles parancsolat, bizonyára vörösrézű pecsét alatt, hogy középületet, intézményt lehet lobogózni, lakóházat nem. Tiszta sor: a honpolgár ne zászlózzon nyakra-főre a saját nemzeti ünnepén. Mi a baj? X.Y. házfelügyelő mégis lobogózott - így az IKV - sőt, szóltunk is neki, hogy vegye le a zászlókat, de amikor nemsokára visszamentünk, láttuk, hogy ez nem történt meg, ezért őt "meg kell rendszabályoznunk" /az idézett kifejezés szó szerint/. A vádlott, hangja után ítélve, idős aszszony. Miért nem vette le a zászlókat, amikor szóltak?

/...Gondolom, most jön, hogy "jogunk van hozzá", "a mi ünnepünk", mittudomén, nem jön./ Kőremszócpen, én már öreg vagyok, a zászlótartó meg magasán van, hát ezért szóltam a Lajosnak, hogy 50 Ft-ért másszon fel a létrára, és tűzze ki a zászlókat, namost ugye a hivatalból jöttek szólni, de hát közben a Lajos akkor már elment, én meg ugye nem tudok fölmászni a létrára...

A botért meg a vászonért. "Így megy ez"/Vonnegut/

/ Keryelet /

Szeged, Brüsszeli körút 23. Kétszintes, sárgára vakolt épület, félig zárt udvarral. A beltíves kapu jobb- és baloldalon egy-egy tábla. Mintha távolkeleti létszimbólemek idéznének: az egyik fehér /nővérny/, a másik fekete /hivatalos/.

A fehér szövege:

DEB EN KIALTOK A FÖLD DÜBÖROG
Ebben a házban lakott egyetemi hallgató korában

1924-1925-ben
JÓZSEF ATTILA

népünk nagy ferradalmi költője

"Az meglett ember, akinek szívében nincs se anyja, se apja, ki tudja, hogy az életet a halálra ráadásul kapja s mint talált tárgyat visszadja

bármikor - ezért őrzi meg, ki nem istene és nem papja se magának, sem senkinék."

/József Attila/

A fekete táblán:

SZEGED MEGYEI VÁROSI TANÁCS
VB HIVATALA

Talált tárgyakkal kapcsolatos ügyek intézése
Elveszett-ellopott tárgyak bejelentése

/ Hévízi Ottó, 1983/2/

+++

Kísértetek és csekély remény

"- Nagyszerű dialektikád van Domsai elvtárs.

- Nemcsak az anyém, mindannyiunké."

/Gerzely M.: Harc az üvegyárban/

Az alábbi szövegeket a Csillag c. folyóirat 1949-53-ig megjelent számiból válogattam. Közreadásuk során az egyes írók, kritikusok tarzított arcába pillanthatunk. Mégis úgy gondolom,

hogy képük mai megítéléséhez e néhány "elmozdulás" is fontos lehet. Mert akadhat néhány ismerős vonás. Félreérthetetlen rándulás a szájak sarkában. Mert e néhány évnek összesűrűsödött eseményeiről éppen az eredeti dokumentumok tudósítása hiányzik.

... Mi azt akarjuk, hogy az amerikai pásztor is, a cowboy is vegye kezébe Whitmant és Petőfit, olvassa Gogolt és Victor Hugót, mi azt akarjuk, hogy az amerikai kőműves is élvezze Gioconda mosolyát, felfedezze a szépséget és az erőt Picasso rajzaiban, mi azt akarjuk, hogy az atlanti országok népei írni tudó analfabétákból gondolkozó és érző, olvasó és alkotó emberekké váljanak.

Boldizsár Iván

Ha tehát az irodalom az embert a maga felfogása szerint akarta ábrázolni, akkor a semmitől sem gátolt, ösztönös folyamatokat helyezte ábrázolásának középpontjába. Iskolapéldája ennek az, amint Joyce Ulysses című regényében leírta, hogy egy Bloom nevű kispolgárnak ösztönösen, gátlás nélkül mi minden jár az eszében, amint a WC-n ül. Ezt a jelenetet a kapitalizmus irodalmában szinte jelképnek lehet tekinteni.

Lukács György

Például én el tudnék képzelni egy sovány kulákot is, pedig még sohasem olvastam róla.

olvasói levél

A szerkesztőség egy másik kérése arra vonatkozott, hogy amikor Balog párttitkár felkeresi Gallinánét és zárt ajtókra talál, ne forduljon vissza a villa kapuja előtt, hanem találkozzon az asszonnyal. Álljon szembe egymással és csapjon össze az új és a régi. Az új világ közvetlen harcban mentse ki az értékesnek tartott mérnököt a régi világ karmiból...

a Csillag szerkesztősége

Csehov Ványa bácsija pedig, bármilyen nagy szakmai siker lett is, bármennyi kritika íródott róla, értéke és jelentősége felől kétség maradt az emberekben, mert a Szabad Nép nem írt róla.

Hubay Miklós

A múltkor a DISZ-ben mesélte nekem egy lány, hogy a nyáron jópajtasával sétált a szigeten. Leültek egy padra, ahol a fiú rettentő zavarában azt kérdezte tőle: "Mondd, a kommunisták is szoktak csókolózni?" Szoktak. És erről miért hallgatnak a mi íróink? A szocialista ember igaz szerelméről miért nem olvashatunk az új magyar könyvekben?

olvasói levél

/ írta és válogatta: Balog József, 1983/3 /

+++

Magyar írók és a közélet /Beszélgetés Fekete Gyulával/

... Fekete Gyula nem akart kategorikus ítéleteket mondani a kultúrpolitikáról, bár hozzátette, hogy ezt is megtehetné, s hogy a kultúrpolitikával egyes kérdésekben nem ért egyet. Helytelen, szerencsétlen megoldásnak tartotta azt, ami a Mozgó Világgal történt. / Ezyébként az év eleji írószövetségi vitán mindenki a folyóirat mellett foglalt állást./ Elmondta, hogy tart azoktól a vitáktól, ahol csak az egyik fél beszél, érvel, holott a másik fél is jelen van. Neki, mint írónak, a Mozgó Világ szépirodalmi része nem tetszett, annál inkább kedvelte a valóságfeltáró írásokat. Sajnálná, ha megszűnne közlésük, vagy más irányt vennének a jelenlegi szerkesztés alatt. Megemlítette, hogy tud az egyetemisták ezzel kapcsolatos mozgulódásairól. Véleményét így foglalta össze: "A kultúrában igenis pluralizmusnak kell lennie, legyen az a célja, hogy ítéleteket provokáljon, ízlések csapjanak össze!"

... Hogy a politika és a közéleti irodalom sokszor ütközik egymással - ez természetes. A politika tartalma a jelenvaló, a szellem a távlatban válik elsődlegessé - ezért a politikus és az író látószöge, álláspontja nem mindig egyezik meg. A politika erkölcsé más természetű, mint a szellemé. A koccánások ezért természetesek. A politika ebben odáig is elmehet, hogy hazudik - a jó ügy érdekében. Saját népe elől is elhallgathat bizonyos dolgokat, de kizárólag a jó ügy érdekében.

/ Erdélyi Eszter, 1983./3./

+++

"Pusztuló nép vagyunk" /Beszélgetés dr. Kovács Zoltánnal/
 "A népesség csökkenése oly lejtő, melyről nehéz, szinte lehetetlen a visszafordulás." /Ráth Zoltán/

Az első kérdés: Idén nyáron került kezembe Kovács Imre "A néma forradalom" című megdöbbentő hatású 1937-es könyve a magyarság pusztulásáról, az "egykes társadalomról". "Pusztuló nép vagyunk" írta a déldunántúli falvak megüresedő házait járva. Néhány nappal ezelőtt elvastam a Mozgó Világ 1982/9-es számában dr. Fekete Gyula írásában a következő adatokat: 2020-ra 1,3 millióval csökken az ország lakossága, "a 18 év alatti gyermeket nevelő családok csaknem fele "egykes", több mint 40%-a "kettőcskés", és 10% sincs a három vagy több gyermeket nevelő családok aránya." Pusztuló ország vagyunk? Ezt leírhatjuk így 1982-ben is?

Részletek a válaszokból: 1980-ban jelent meg egy prognózis, mely szerint az 1978-as népesség 2021-re 9,4 millióra csökken, azaz 1,3 millióval fogy az ország. Az előrejelzés azonban nem pontos: a lejtő ennél sokkal meredekebb. Az azóta eltelt három évben ugyanis a valóságos fogyás sokkal nagyobb, mint a feltételezett. Az 1,3 milliós jóslatból sokkal rosszabb lesz, mert eddig semmilyen jel nem mutat arra, hogy megáll ez a folyamat: 1,5-1,6 milliós népességfogyásra kell számítanunk.

a koraszülöttek aránya kétszerese /11-12%/ a világtalannak /5-6%/. S a koraszülöttség általában testi fogyatékossággal, időgyengességgel jár együtt. Így egyre nő a társadalom által eltartott, dolgozni nem tudó fogyatékosok száma.

... Gyerek ott nincs, ahol útjában áll a fölkapaszkodásnak, az életvitelnek, az életmódigénynak.

... Az a család, amelyik gyerekeket nevel, sokkal nehezebb helyzetben van, - és egyre nehezebben -, mint a gyermektelen vagy egy gyermekes családok. Egy 1977-es elemzés szerint, ha a gyermektelen családoknál 100%-nak veszem az egy főre eső jövedelmet, akkor az egy gyermekes családoknál 84%, a két gyermekeseknél 73%, a három gyermekeseknél 67%, a négy gyermekeseknél 48% esik egy főre. Minél nagyobb a család, annál nehezebb a megélhetés. 1968-ban egy bizottság megállapította a családi pótlék összegének négyszerese lenne csak elég a gyermeknevelés reális támogatására. De változás azóta sem történt.

... Ahogyan a társadalom magára vállalta a nyugdíjrendszerrel az idősek eltartását, ugyanúgy magára kell vállalnia gyermekeinek felnevelését. S mivel egy gyermek legjobban családban tud felnevelkedni: a családokat érdekeltté kell tenni a gyermeknevelésben.

... Mindehhez a jövedelemelosztás új rendjét kell megteremtteni.

/Lakács József riportja, 1984/1 /

+++

Történelmi tudatunk a közvéleménykutatások tükrében

... A lakosság történelmi emlékezete az események tekintetében kitüntetett szerepet tulajdonít április 4-nek: a megkérdezettek 86%-a tudta, mi történt ekkor. Azt, hogy május 1-én, augusztus 20-án és március 15-én mit ünneplünk, már kévesebben nevezték meg helyesen /73%, 70%, 69%/. November 7-tel kapcsolatban 53%, október 6-ra és március 21-re vonatkozóan 32, illetve 31% adott jó választ. Az évszámok közül a legtöbben /74%/ 1914-et tudták azonosítani. Az 1848-as és 1919-es események után az 1000-es év eseménye /!/ volt a legismertebb. 1867-et 22%, 1514-et 20%, az 1703-as évet csak 11% azonosította helyesen.

... Az egyes események ismertsége azonban nem csak évszámokhoz, hanem történelmi személyiségekhez is nagyban kötődik. A megkérdezettek fele tudta, hogy Kossuth Lajos, illetve Dózsa György nevéhez milyen esemény fűződik. Az István királyhoz kötődő eseményt 47%, míg a II. Rákóczi Ferenchez és Deák Ferenchez kötődőt 31, illetve 16% tudta helyesen megnevezni. A fenti két pontot összevetve azt tapasztalhatjuk, hogy az egyes történelmi események inkább személyekhez kötődnek. Hipotetikusán talán az is megfogalmazható, hogy az emberek nagy többsége a nagy személyiségeken keresztül "ismeri" múltját.

... A 20. századi magyar történelem öt ismert személyiségét a következőképpen rangsorolták. Bajcsy-Zsilinszky Endre, Károlyi Mihály, Rákosi Máttyás, Ferenc József, Horthy Miklós.

/ Bárdi Nándor, 1984/1 /

...Itta borát

A lengyelek nem szeretnek dolgozni. Állandóan sztrájkolnak, így nem esoda, hogy csupán a magyar élelmiszervonatoknak köszönhetik, hogy ennyit is ehetnek./ Mellesleg ezek okozzák az élelmiszerek hazai áremelkedését. A vonatok. Tehát, hogy esznek./ A lengyel munka helyett csak "seftel", törülközőt árul a miskolci piacon és a Polónia-expresszen esernyőt.

Íme, néhány Lengyelországról és a lengyelekről széles körben elterjedt vélemény, bár a "lengyel kérdés" elsősorban a sztrájkok idején foglalkoztatta közvéleményünket / talán törvényszerűen múló jelleggel, de azért egy kicsit ezzel is a kérdés lényegére mutatva/, s adta a "kérdésre" a fenti, bántóan hamis feleleteket. S a hazug válaszok ebben az esetben különösen nyomasztóak, mert ezekkel a lengyel-magyar kapcsolatokban /legalábbis magyar részről/ új éra kezdődött: a részvétlenségé, sőt az ellenszenvé. Előfordult már, hogy kormányaink ellentétes oldalon álltak, ám az, hogy az egyik nép tömegei ilyen averzióval viselkedjenek a másik nép iránt, az nem. Nem a politikai állásfoglalásokra gondolok, s nem is az értelmiség egyes csoportjaira, melyek továbbápolják a baráti viszonyt, de hiába, a lényeg veszett el: a tömegek rekonszenve.

/ Tomka Béla, 1984/2 /

+++

Gondolatok a "Szárszó 1943" kapcsán

... Hogyan is kaphat árnyalt képet egy gimnazista a Horthy-rendszeréről, ha nem látja az ellene felsorakozó pártok, csoportok teljes skáláját, azok dilemmáit, vitáit. Ha valaki nem hall a falukutató mozgalomról, mely a keresztény ellenforradalmi kurzus alatt először lobbantotta a revíziót a gyonhangoztató rendszer szemére az ország több mint felének túrheterlen állapotát, és állt ki a társadalmat átstrukturáló hirtokreform mellett. Vagy elképzelve e, hogy "képet" kaphat egy fiatal a kiútkeresés dilemmáiról, mely az utat kereste a stagnáló társadalomból, ha nem ismeri a baloldali álláspont mellett az ún. "harmadik út" a "magyar sajátosságokat" figyelembe vevő, ezeket sokszor abszolútizáló gondolatok problémáját.

Az ilyen hiányosságok "alapozzák meg" történelmünk egydimenziós értékelését. Így tud elterjedni a "fasiszta nemzet", és a többi felszínes ítélet.

Minap a gimnázium negyedik osztályos történelmkönyvében lepezgettem csoportok, pártok, személyek nevét kerestem: polgári radikalizmus, Jászi Oszkár, urbánusok, népiék, falukutatók. Sajnos - amint azt vártam - heppen maradtam... Sajnos még mindig a "tömegek" bűvöletében élnek tankönyvszerzőink. Póli; erre a "mennyei szemléletre" a "Lejtán túl" vizyázni kell. Sokszor nagyobb volt egy maroknyi kis csoportnak a beleszólása a "sorsunk folyamába", mint a százczes passzivitásra ítélt tömegeknek.

/ Bellavics István, 1984/3 /

Valami változik...
/ a különszám folyóiratszemléje elé /

Ugy tűnik, hogy 1979 óta sokat változtak folyóirataink. Nem szervezetileg vagy szerkezetileg, hanem a bennük megjelenő írások tartalmán. Napjainkban Kelet-Közép-Európában talán egyedülálló az a történelmi önvizsgálat és az a gyakran igaztalanul hibáztatott konfliktusra orientáltság, ami a publikációk egy jelentős részénél megfigyelhető. Egy folyamat ez, amely történelmünk és mai magyar valóságunk birtokbavételére irányul. Ezzel egyáltalán nem azt akarom mondani, hogy a különböző történelmi okokból olykor-olykor már bönulásig torzult társadalmi nyilvánosságunk e része meggyógyult. Mert mi is itt, a középre szorult mérsékelt égövi tájon az egészséges, normális társadalmi fejlődés?

A 60-as évek végének progressziója leginkább esszéisztikusan megírt, ideológikus, gyakran messianisztikus indítatású írásokkal jelentkezett, a közgazdaságtan mellett a filozófia és a szociológia területén. A 70-es évek első felében eltűnt Lukács-iskola - Heller Ágnes, Vajda Mihály, Márkus György¹ -, vagy a szociológus Hegedűs András és Szelenyi Iván² úttörő jellegű kutatásaira, nemzetközileg is ismert munkásságára gondolok itt.

A 70-es években egyre inkább a "mi van" kérdése került előtérbe a "mi legyen" kérdése helyett. Ez köszönhető volt az 1968-as gazdasági reform lefélézése következtében jelentkező belső gazdasági gondoknak, amelyek növekedését és felszínre kerülését a világgazdasági válság meggyorsította, s az így kialakult helyzet hathatós, reális megoldási terveket igényelt. A 70-es évek végére újra hallatják hangjukat olyan gazdaságpolitikusok és közgazdászok, mint Tardos Márton, Nyers Rezső, Antal László. Megszületnek és kiadásra kerülnek jelentős közgazdasági elemzések: Kornai János: "A hiány"; Bauer Tamás: "Tervgazdaság, beruházás, ciklusok". A szociológiában, miközben egyre inkább kiépül a tudomány hazai fogalomrendszere, a társadalom megméretése kerül előtérbe. Létrejön, vagy újjászületik egy sor szakszociológia, jelentős eredményeket ér el Kulcsár Kálmán, Perge Zsuzsa és Kolosi Tamás³ a társadalmi struktúránk kutatásában. A politikával való foglalkozásban is előtérbe kerül a szakelem, szükségesé válik a politikai irányítás tudományosságának növelése, egymás után látnak napvilágot politikatudományi munkák. Ezek közül Bihari Mihály és Gombár Csaba⁴ írásait lehet kiemelni.

A 70-es évek közepétől lassan tágabb körben is ismertté válnak egy új irodalomtudományi megközelítés képviselőinek munkái: Bojtár Endréről, Horváth Ivánról, Szegedy-Maszák Mihályról, Zemplényi Ferencről, Szörényi Lászlóról, Veres Andrasról, Balassa Péterről, Radnóti Sándorról van itt szó⁵. S miközben 13-16%-os lesz az évi infláció, és a könyvárak még ennél is gyorsabban emelkednek, megjelenik /ill. egyiket újra felfedezik/ három, elsősorban értelmiségiek által forgatott regény: Ottlik Géza: Iskola a határon; Spiró György: Az Ikszek; Esterházy Péter: Termelési regény.

Az új gazdasági reformintézkedések előkészítői 1968 tanulságából okulva egyre jobban odafigyelnek a gazdaságpolitikai műveleteket elszenvedő társadalomra. Kik lehetnek egy reform bázisává és kik ellenfeleivé? Milyen szociális feszültségeket okoznak a gazdasági, politikai változások és hogyan lehet ezeket ellensúlyozni? Miközben ilyen kérdések egyre többször merülnek fel egyértelművé válik, hogy a gazdasági reformok egyidejűleg társadalompolitikai reformokat is kívánnak. E reformok előkészítése széleskörű társadalomtudományi vizsgálatokat igényel, a felmerülő kérdésekre csak történeti megközelítésben lehet választ adni. A társadalmi nyilvánosság zavarait, a deviáns jelenségeket, az ún. hagyományos értékek válságát kutató a módszertani elmélyülés mellett kénytelenek a történelmen felő fordulni. /Pl. Hankiss Elemér, Hankiss Ágnes tanulmányai ./

A történettudomány megpróbálja tisztázni a magyar társadalom új- és legújabbkori történetének legfontosabb kérdéseit: Honak Péter az Osztrák-Magyar Monarchiával kapcsolatban, Ormos Mária az első világháború utáni békekötések körülményeit, Juhász Gyula Magyarország második világháborús szerepét. Más történészek a magyar társadalomfejlődés helyét keresik az európai és regionális fejlődésben: Pach Zsigmond Pál, Berend T. Iván, Ránki György - gazdaságtörténeti kutatásaikból kiindulva. Szűcs Jenő, a középkori történelmi kutatója írta meg az elmúlt évtized lezsikeresebb történeti esszéjét "Vázlat Európa három történeti régiójáról" címmel. Egy másik fontos terület az, amely az utóbbi 40 év magyar történelmére nagy hatást gyakorló Szovjetunióbeli szocializmus-modell előfeltételeit, kialakulását és fejlődésének egyes kérdéseit vizsgálja. Idetartoznak Szvák Gyula, Tallár Ferenc, és Krausz Tamás publikációi.

A fiatal értelmiségiek között talán a kultúr- és esztétörténet iránti érdeklődés a legnagyobb. Ezek a fiatalok a marxizmus reneszánszának elmúltával /mikor esztétörténetivé "szelídülnek" klasszikusaink elemzéseit és megállapításait, fokozatosan eltűnik hivatkozási alapként való használatuk, s egyre több polgári szerző munkája kerül lefordításra/ szellemi vezérfonal után kénytelenek nézni. Az 50-es évek által mélyen megsebzett magyar szellemi hagyományok - a népi, a keresztény-konzervatív, a marxista - újrafelfedezése, kontinuitásának megteremtése és felhasználása nehéz feladat. Epp ezért indult meg a már-már elfelejtett nagy magyar politikai gondolkodók: Eötvös József, Szekfű Gyula, Szabó Dezső, Jászi Oszkár, Károlyi Mihály, Bibó István életműveinek feltárása¹⁰. Ezen érdeklődés egy másik iránya az ideológiatörténeti feldolgozások felé fordult: elsősorban Németh G. Béla, Szabó Miklós, Szilágyi Ákos és Ludassy Mária tanulmányaira gondolok¹¹.

A 80-as évek eleje magyar szellemi életének talán legnépszerűbb témája a nemzet, a nemzeti identitás és a külföldön élő magyarság helyzetének kérdése. Ez nemcsak szűk értelmiségi rétegeket, hanem a társadalom nagyobbik részét is érdekli, egyrészt mert több tízezer családnak van határainkon túl élő rokona, másrészt társadalmunk változásai közepette egy nagy érték- és identitásválságot él át. A né-

nileg megnövekedett anyagi és szellemi autonómia, a változóban lévő politikai nyilvánosság következtében a makroközösséghez való kötődés is másként vetődik fel, mint néhány évvel ezelőtt. Az ember számára mindennapi életében anyanyelve s a nemzeti szimbólumok által, érzelmein keresztül népéhez való kötődése a legközénfekvőbb. E kérdésben ennek a megjelölésnek hogyanja és mikéntje a fontos számunkra. Ebben segíthet az a történelmi önvizsgálat, amiről az előbbiekben írtam. Ez segítheti egy tisztultabb közgondolkodás kialakulását, egy reális történelmi értékrend létrejöttét, amelyben az önbecsülés és a kritikus önismeret állandóan megújuló egészséges szennőletet teremthet.

Bárdi Nándor

Jegyzetek:

1. Heller Ágnes: Érték és történelem. Bp. 1969.
Vajda Mihály: A kispolgár adekvát osztályszervezete. Történelmi Szemle, 1972/3-4.
Márkus György: Marxizmus és "antropológia". Bp. 1971.
2. Hegedüs András: A szocialista társadalom struktúrájáról
Konrád György-Szelényi Iván: Az értelmiség útja az osztályhataloniig. Bern, 1978.
3. Kulcsár Kálmán: A mai magyar társadalom. Bp. 1980.
Ferge Zsuzsa: Társadalmi újratermelés és társadalompolitika
Kolosi Tamás: Státusz és réteg. Bp. 1984.
4. Politika és politikatudomány. Tanulmányok. Bp. 1982.
Gombár Csaba: Egy állampolgár gondolatai. Bp. 1984.
5. Bojtár Endre: Egy kelet-europeai az irodalomelméletben
Szegedy-Maszák Mihály: Világkép és stílus. Bp. 1980.
Balassa Péter: Színeváltozások. Bp. 1983.
6. Hankiss Elemér: Társadalmi csapdák - Diagnózisok. 1983.
Hankiss Ágnes: Kötöltánc. Bp. 1974.
7. Hankó Péter: Magyarország a Monarchiában. Bp. 1975.
Ornos Mária: Padovától Trienonig, 1918-20. Bp. 1983.
Juhász Gyula: Uralkodó eszmék Magyarországon, 1939-44.
8. Pácz Zsigmond Pál: Közép-Kelet-Európa és a világkereskedelelem az új kor hajnalán. Századok, 1983/3
Berend T. Iván: Válságos évtizedek. Bp. 1982.
9. Szvák Gyula: A cári autokrácia... Medvetánc, 1982/2-3
Krausz Tamás: Atmeneti korszak és szocializmus. Világosság, 1984/4.
Tallár Ferenc: Az orosz történelmi fejlődés sajátosságai, a 30-as évek. Medvetánc, 1982/2-3.
10. Eötvös József: A XIX. század uralkodó eszméi... Bp. 1981.
Szekfü Gyula: Három nemzedék. Bp. 1920.
Szabó Dezső: Az egész látóhatár. 1-3. kötet. Bp. 1939.
Jászi Oszkár: A Habsburg monarchia felbomlása. Bp. 1982.
Károlyi Mihály: Hit, illúziók nélkül. Bp. 1977.
Bibó István: A kelet-európai kisállamok nyomorúsága. 1946.
Eltorzult magyar alkot - zsákutcás magyar történelem. Válasz, 1948/8.
11. Némethy G. Béla: Küllő és kerék. Tanulmányok. Bp. 1981.
Szabó Miklós: Programideológiák és állapotideológiák. Világosság, 1978/2.
Szilágyi Ákos: A negatív utópia. Valóság, 1984/4.
Ludassy Mária: Az ész államig és tovább... Bp. 1979.

Folyóiratszemle - 1.

Valószínűleg nemcsak a magyarországi zsidók tragikus történelmi tragédiája 40. évfordulójának tudható be, hogy ebben az évben egy harminc éve nyilvánosan szinte egyáltalán nem vitatott kérdéstről, a zsidókérdésről több munka is az olvasók kezébe került. Igaz, 1976-ban megjelent Száraz György "Egy előítélet nyomában" c. könyve. De ezt nem követték olyan publikációk, amelyek megpróbálták volna tisztázni a zsidóság különös helyzetét a magyar polgárosodásban, az antiszemitizmus és a "bűnbak-szerep" továbbélését 1945 után, azt, hogy milyen szerepe volt a magyar közéletnek a kb. 560 ezer magyarországi zsidó elhurcoltatásában, halálában, és így tovább. Tavaly óta egymás után jelentek meg zsidó visszaemlékezések, a témával foglalkozó filmek készültek, fotóalbumok adtak ki. Tavasszal jelent meg a "Zsidóság, asszimiláció, antiszemitizmus" c. tanulmánygyűjtemény; erről is ír Sükösd Mihály a Valóság 8. számában megjelent esszéjében, aminek jelentősége csupán annyi, hogy végre valaki le merté írni a zsidókkal való viszony ma feltehető kérdéseit. Az írás jelentősége persze azonnal csökken, ha a folyóirat ugyanazon számának egy másik tanulmányát elolvassuk, amelyben Kende Péter a napjainkban újra megjelenő "zsidózás" kérdését őszintén veti fel. Először is megvizsgálja, hogy vannak-e Magyarországon zsidók, tisztázni próbálja azt, hogy mi egyáltalán a zsidóság. Legfontosabb kritériumként a sorsközösség tudatát nevezi meg, majd azt vizsgálja, hogy történelmileg, szociológiaiilag, a tömegtájékoztatásban, a politikában és a közvéleményben hogyan jelenik meg a zsidóság. A tanulmány második részében arra keresi a választ, hogy van-e ma nálunk antiszemitizmus, és ha igen, hogyan s miért jelenik meg. A cikk végén a zsidók hovatartozásának dilemmáit fejtegeti a szerző.

Bibó István híres tanulmánya óta bárki nyúl e témához, csak történelmi, s nem faji asszimilációs alapon teheti. A zsidókérdés vizsgálata fordítva is elvégezhető, mintegy láteléletet adhatja a magyar szellemi élet zsidósághoz való viszonyulásának. Erre vállalkozik Juhász Gyula az Uj Írás 7. számában megjelent tanulmányában. Juhász a "Barbár korhullám" c. írásában elfogadja Bibó azon megállapítását, miszerint "a magyar szellemi élet nagy súllyal játszott közre abban, hogy az üldözött zsidóságnak a magyar társadalomként megélt tapasztalatában" a rosszindulat, részvétlenség, kerlátoltság és gyávaság vonásai "rajzolódnak ki". A zsidótörvények ellen 1939-ben mintegy 60 értelmiségi közös nyilatkozatban emelte fel a szavát a Pesti Naplóban. De a sajtó többsége és közép-szintű tömege vagy támogatta a törvényeket, vagy nem minősítve azokat továbbra is az asszimilációt ajánlotta a zsidóságnak. Micsoda kor az, mikor egy költő, Szabó Lőrinc, azt tanácsolja barátjának, Sárközi Györgynek, miután kifejtji a német győzelem elkerülhetetlenségéről szóló gondolatait, hogy legyen öngyilkos és így kerülje el a barzalmakat?

A kérdés: ki a magyar, mai napig nem rendeződött, legelősebben, paradox módon szépirodalomba burkolva, épp a határainkon kívül élő magyarság irodalmában jelenik meg, régiótól függően hol rejtve, hol nyíltabban. Az Élet és Irodalom aug. 31-i számában olvashattuk Sütő András erdélyi író "Síkaszói fenyőforgácsok" c. írását. Ebben ír a régi idők "kötéltáncosairól", erdélyi emlékeket elevenít fel a török-hódoltság korából: "Mert a pusztá leveretés: csak kezdete a testi-lelki szenvedésnek. Az igazi feketeleves ideje akkor jön el, midőn a rohságot dicsőíteni kell, a megmentő szándékot pedig per cente magyarítani. S nem felszájúlag ám, hanem a fényes Portának felfokozott indulatával; külsőként belülről, szolgálként szabadon, gyászban örömujjongással, béklyóban táncolva, gúzsban ugrándozva, hogy maga körül eloszlassa végleg a gyanakvást. Amely természetesen sosem indokolatlan..."

Bárdi Nándor

Folyóiratszemle - 2.

Cs. Szabó László: a 30-40-es évek nagy esszéíró nemzedékének utolsó mohikánja. Az életút állomásai: Kolozsvár, Budapest, Párizs, Budapest, Firenze, Róma, London. Előbb az Erdélyi iskolavándorok nyomán indult el Európába, majd 1948-tól a hosszú, máig tartó emigráció következett. Életművének első fejezetében is vannak legendás művek: elsősorban a "Haza és nagyvilág" s a "Magyar néző" esszéi. S azután a számkivetés évei: a görög, a szentföldi és a római útinaplói, Illyésről szóló nagy esszéje, a "Hunok Nyugaton", a "Pokoltornác" c. prózaverskötet, s a sor folytatható: esszé- és elbeszéléskötetek, s önéletrajzi könyve: a "Hüllő árnyékban". A hazai csönd több mint harminc évig tartott a neve körül, de végre fölszakadt: kiadták válogatott esszé /Alkalem/ és elbeszéléskötetét /Közel és távol/ Magyarországon, folyóiratainkban is találkozhatunk a nevével.

Az ez évi 8-as Kortársban jelent meg "Pestis és forradalom" c. esszéje "Egy beteg század portréja" alcimmal: "Mindenfelé táguló, nyujtózó két serény arany század után válságos utódjukban, a tizennegyedikben vagyunk." Különös műfaj a Cs. Szabó-i esszé: a művelődéstörténeti tanulmány és a széppróza jön létre, de valami titkos csatornán kapcsolatban áll a verssel is, s az önéletrajssal is. Erdélyről írta ezt évtizedekkel ez előtt: "A nyelve még színezüst, a magyaré már rézzel vegyült." Ezen a színezüst nyelven írt Cs. Szabó, itt éppen a XIV: sz-ról: "...lehül a templomépítő láz, beszédes jelei ma is ott vannak a kéttornyúra tervezett székesegyházak félbehagyott, csonka, második tornyán, másfél száz évig tartó pótlásra szoruló, iszonyú rendet vág a pestis a népekben, elrettentő festmény szaporodnak a halál diadaláról..."

Mindezt azért írtuk le, mert Cs. Szabó László az élő magyar irodalom talán legnagyobb írója. S azért, hogy figyelmeztessük az irodalom kedvelőit: a magyar folyóiratokban egyre gyakrabban publikálnak nyugati magyar szerzők - a nyári számok közül az ÉS-ben Ferdinandy György novellával, a Kortársban

Horváth Elemér, a Műhelyben Gömöri György szerepelt verssel. A nyugati magyar irodalom befogadásának első lépései ezek.

Bűnök vagy túlkapások? Az 1950-es évekről van szó, amelyről idén filmbohózatot mutattak be a mozik, s a nézőtér nevetett. Ugy hiszem, hogy a kicgyezés után nemigen lehetett bohóctréfát írni az önkényuralom koráról; de hát úgy látszik a nemzet száz évvel később már jóval gyorsabban kíván felejtetni, mint akkor. Tardy Lajos - aki megírta konstruált perének történetét a Kritika 8-as számában - viszont míg él, sohasem fogja ezt elfelejtetni: nem engedik az állandóan visszatérő, nyomasztó álmok, s a test működésének zavarai.

A "második Rákosi-korszakban" /1955-56/, a rövid, Sztálin halálát követő olvadást, a Nagy Imre miniszterelnöksége alatti "Uj szakaszt" félbevágó sztálinista restaurációban került börtönbe Tardy Lajos. Mint írja: ez volt a "szerencséje"; ha 1953 előtt viszi el az ÁVH, ma nem írhatná le mindezt. Bár emlékiratának stílusa gyakran eltávolodik a személyes beleéléstől /hisz szerzője történész/, mégis megdöbbentő: a pusztán tények is azok. A kézirat egy kihagyott részét így jelzi: "Felidézem néhány, az ötvenes években elhurcolt - kivégzett vagy börtönben ülő - barátom eltűnéséhez fűződő emlékeimet..." Mindez akkor történt, amikor állásából való eltávolítása után az utcán állandóan követték, "Ettől kezdve eluralkodott rajtam a pánikhangulat... Most már nem az foglalkoztatott, hogy mi lesz. Csak az, hogy mikor." Elhurcolásakor megkérdezte az ávósokat: "Uram, itt verésben és kínzásban lesz részem?" A válasz: "Tíz évi demokrácia után nincs már szükségünk ilyen eszközökre." S valóban: kínzás és verés nélkül is az idegösszeomlásokon át a halál szélére került a kihallgatott.

Nos, a történet nem filmbohózatra való. Olyan tisztességes és nagyszerű filmpozs egyike képszerára, amilyen Csóri Sándor és Sára Sándor "Pergőtűz" a 2. magyar hadsereg doni pokalipsziszéről. Ezt a filmet várom: az 50-es évek "Pergőtűz"-t.

Takács József

A JATE néptáncsoportja

az 1950-es évek elején alakult. Tagjai többnyire az egyetemisták, főiskolások és az intézmények dolgozói közül kerülnek ki. A csoport művészeti vezetője Zsuráfszky Zoltán. Az együttes céljának, feladatának tekinti a magyarországi és erdélyi autentikus néptáncok elsajátítását és hagyományának ápolását. Jellemző arculatát a magyar táncos néphagyományok színpadra vitele adja /pl. Kontyuló, Halottas/. Az el-

Gondolat-jel 1984.
/Különszám az első-
éveseknek/
Készítette a " - " alap-
szervezet /titkár: Tomka
Béla/
Kiadja a JATE BTK KISZ-
vezetősége
Soksz. eng. Sényei Róbert-
né hiv. vez.

múlt öt évben az együttes sikerrel szerepelt a külföldi turnékon Romániában, Ausztriában, Hollandiában, Spanyolországban és Olaszországban, 1984 májusában Arany II. fokozatú minősítést szerzett. A táncsoportot kísérő Fabatka zenekar 1982-ben elnyerte a Népművészet Ifjú Mestere címet. A táncpróbák időpontja: hétfő és csütörtök; az utánpótlás csoport kedden és pénteken próbál. Az egyetemi klubban ősztől rendszeressé válik a mindenki által látogatható táncház.

D.T.S.

A Móra Kollégiumban

1984 tavaszán előadássorozat kezdődött "Ifjai magyar irodalom" címmel. Az előadó - beszélgetésvezető Szörényi László négy szerzőt ismertetett eddig: az itthoni Mészöly Miklóst, Mándy Ivánt, az erdélyi Bálint Tibort és a pozsonyi Grendel Lajost. Ezen az őszön az amerikai Márai Sándor, az újvidéki Gion Nándor, valamint Remenyik Zsigmond és Nádas Péter bemutatását tervezi.

Ebben az ismertetésben legfeljebb érinteni lehet azt a közös szellemiséget, amely mind az írók kiválasztását, mind a beszélgetéseket jellemezte. Az egyes művek nem különféle irodalmi irányzatok példáiként szerepeltek itt; Magyarország legújabb kori történelméhez való viszonyuk hasonló. A közös kiindulási pontok századunk sorskérdései voltak: a kisebbségi lét /Grendel/, 1956 /Mándy/, hatalom és erkölcs, megnyomorítás és etika /Mészöly, Bálint/ dilemmái, az egyéni létezés lehetőségei a totális történelemben. Mind a négy alkotónál fellelhető az apokaliptikus történetvezetés, és az ember kiűzetés-élményének ábrázolása. A közgyelem állapotának lehetősége, illetve lehetetlensége: ez volt a kulcsa a műveknek és a beszélgetéseknek. E csúcspont tragikus helyzetében léteznek az írók szereplői.

Néhány szó a következő négy íróról. Márai a Nyugat 2. nemzedékének 1948 előtt talán legolvasottabb írója /Egy polgár vallomásai, I-II./; ma is az emigráció egyik legtermékenyebb szerzője. Remenyik a 30-as években a Szép Szó gárdájához tartozott. Regényeinek összefoglaló címe: Apocalypsis humana. E két író szinte teljesen kiesett a jelen irodalmi köztudatából. Bemutatásuk kísérlet lesz a magyar irodalomban elforgalt helyük kijelölésére. Gion Nándor a vajdasági szépprózát képviseli itt, elsősorban gyönyörű regényével, a "Látraknak is játszott"-tal. Nádas Péternek "Egy családregény vége" c. műve pedig az elmúlt évtized magyar irodalmának egyik legfontosabb könyve, a mi nemzedékünkhez is ez áll a legközelebb.

Balog József

A JATE NYOLCTIZENÖTÖS CSOPORT

1984. április 14-én alakult meg /bár tagjai közül többen két és fél éve együtt dolgoznak/, s most "négyes vezetés" mellett működik: Arkosi Árpád a szakmai tanácsadónk, Fehér Júlia a gazdasági felelősünk, Samu Attila a művészeti vezetőnk, Szajbély Mihály a tanár-

elnökünk; fenntartó szervünk a JATE Közművelődési Bizottsága. A csoport többsége egyetemi vagy főiskolai hallgató, de szép számmal vannak olyanok is, akik dolgoznak. Az aktív tagok száma jelenleg húsz fő, legfiatalabb tagunk 18, a legidősebb 28 éves. Csoportunk munkaterve még alakul, e félévben három-négy új előadással készülünk: A Költők - versösszeállítás mai szegedi költők műveiből; Shakespeare: A vihar - bemutatás október közepén; Arlecchino és Pasquarel - és más; műhelymunkáink során születő etűdök, kisebb rendezések /Beckett: Jövés-menés, Beckett: Szöveg és zene, Brecht: A koldús, vagy a halott kutya/.

Ha szívesen résztvennétek színjátszói, rendezői, dramaturgiai vagy bármilyen más színházi munkában, ezúton is tudatjuk Veletek, hogy szeretnénk ősszel utánpótlás-csoportot indítani, ezért szeptemberben több időpontot is megadunk "toborzó-tagfelvétel" megtartására.

Samu Attila

ÉS SPECIÁLIS KÉPZÉSEKRŐL

AZ ALÁBBIKBAN A KARI TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRÖKRŐL /TDK/ KÖZLÜNK NÉHÁNY ISMERTETÉST; /Annak, hogy néhányat csak megemlítünk, az az oka, hogy a szerkesztőség időzavarba került./

TÖRTÉNELEM:

Szerintünk az egyetemi tanulmányok célja a történelemtanárol. képzése mellett egyrészt a szakirodalom rendszerezett megismerés, másrészt a források elemzéséhez szükséges ismeretek elsajátítása. Mindezt a jelenlegi képzés nem tudja biztosítani, épp ezért fontosnak tartjuk, hogy akik ezeket a feladatokat komolyan veszik, valamilyen formában pótolják ezt a hiányt. Erre az önképzés keretében nyílik lehetőség, de emellett szükségesek olyan formák, amelyek segítik ezt a fajta ismeretszerzést. A történelem szakképzésén kívül két ilyen formáról szeretnénk szólni: a Tudományos Diákkörökről és a speciális képzésekről.

Az elmúlt évben oktatókat és nemrég végzett hallgatókat hívtunk meg előadóként a Történész TDK-ba. Az előadások elsősorban a középkori és a legujabbkori magyar történelem vitás kérdéseivel foglalkoztak, de nagyszerű előadások voltak más témákból is / pl. Dr. Karsai Sztálin-előadása/. A TDK keretén belül elkezdtük a történelmi szakdolgozatok feldolgozását, katalogizálását. A történész-könyvtárban kialakítottunk egy dokumentációs, oktatási segédanyagtárat, amely nehezen hozzáférhető kiadványokat, forrásokat, nem publikált fordításokat tartalmaz. Ezeket az anyagokat karunk hallgatói kikérhetik, egy részük olvasásához azonban tanári engedély kell.

Ebben az évben elsősorban hallgatói felolvasásokat szeretnénk tartani, ezek közül az elsők valószínűleg a magyar középkori történelem és a századforduló történelmének kérdéseiről fognak szólni. Terveink között szerepel néhány kifejezetten kutatásmódszertani előadás megszervezése, melyek megtartására nyitottak szeretnénk felkérni, valamint egy előadássorozat, mely az Országos Magyar Monarchia történetének vitás kérdéseiről szól

Mindezek mellett azonban a legfontosabbnak az Országos Tudományos Diákköri Konferencián való részvételt tartjuk, amely első sorban az önálló, egyéni munka függvénye.

Karunkon néhány év óta lehetőség van arra, hogy a hallgatók ugynevezett "C" szakot vegyenek fel a másik két szakjuk mellé, ill. egyik szakjuk helyett. A történelem tanszékeken a következő speciális képzésekben lehet részt venni: régészet, latin spec. képzés /ez nem annyira az ókor, mint inkább a középkor tanulmányozását jelenti/, Latin-Amerika története, és Kelet-Európa története, speciális képzés.

A régészetet az első évben a többit a másodév lezárása után lehet fölvenni. Ezt megelőzően az első- és másodéves hallgatók a speciális kollégiumok keretében kapcsolódhatnak be az őket érintő speciális képzés munkájába.

Bárdi Nándor-Bellavics István

ANGOL:

A korábban sikeresen működő angol tanszéki tudományos diákkör az elmúlt félév elején átalakult és gyakorlatilag új utra lépett azzal, hogy érdeklődési területét elsősorban az angol-amerikai irodalomra szűkítette. A változás azért történt, mert a megelőző évek sikeres rendezvényei /Doctorow-vitaülés, Joyce-emlékülés/, továbbá a legutóbbi OTDK-konferenciára írt dolgozatok is azt bizonyították, hogy a hallgatók körében inkább az irodalom iránt mutatkozik igény, érdeklődés. Az újjáalakult diákkörnek nincsenek szigorú szervezeti szabályai; annak bárki, bármikor tagja lehet.

Eddigi üléseink általában műhelybeszélgetések voltak. Az a lehetőség, hogy üléseinkre nevesebb előadókat, egy-egy téma szakértőjét meghívjuk, a jövőben is fennáll, csakugy, mint a többi tudományos diákkörnél.

Az angol irodalmi TDK legfontosabb szerepét nem abban látja, hogy a tagság tudományos diákköri dolgozatot írjon az éppen esedékes konferenciákra /természetesen támogatja azokat a "szerezőket", akiknek ilyen szándékuk van/; sokkal fontosabbnak tartjuk azt, hogy ezek a beszélgetések lehetőség szerint minél több ember számára rendszeressé váljanak.

Az angol irodalmi TDK a félévi első ülését szeptember második felében tartja. A diákkör tanárelnöke jelenleg Szőnyi György Endre, titkára Csuha István, IV. évf. magyar-angol szakos hallgató.

Cs. I.

A FINNUGOR "C" szakot elsősorban a nyelvészet iránt érdeklődőknek ajánljuk. Harmadévtől megismerkedhetnek a rekonstruált alapnyelv felépítésével, változásaival, az ezzel kapcsolatos nyelvészeti kérdésekkel, problémákkal. Az alapnyelv és a nyelvcsalád különböző nyelveinek tanulmányozása nagy segítséget jelent anyanyelvünk fejlődésének jobb megértésében is.

Hasznos, ha a szak iránt érdeklődők már harmadév előtt megkezdik a finn nyelv tanulását. Finnül anyanyelvi lektor veze-

tésével tanulhatnak, nyelvtudásukat finnországi nyári nyelvtanfolyamon tökéletesíthetik. Ezen kívül választhatnak egyéb rokon nyelvet is /pl. vogul, észt stb./. A nyelvészet mellett megismerkedhetnek a rokon népek kulturájával, irodalmával is.

Cserhádi Márta

A főntebb ismerttetett speciális képzéseken kívül a következők léteznek még a Karon: általános- és alkalmazott nyelvészet, huszadik századi magyar irodalom, régi magyar irodalom, orosz kulturtörténet. a szerk./

"PARTNEREK SZERETNÉNK LENNI, NEM PEDIG IRÁNYÍTÓK..."

/Beszélgetés Bedő Katalinnal a kari KISZ-szervezet jelenlegi helyzetéről/

Kérdés: Talán kezdjük egy kis visszatekintéssel: hogyan tudnád összefoglalni az utóbbi két-három év változásait?

Válasz: 1981-nél kell kezdenem, mivel akkor történtek jelentős szervezeti változások, akkor jöttek létre az ún. "új típusú" alapszervezetek. Ezek azt takarja, hogy az alapszervezetek érdeklődési körök szerint szerveződnek, tagjaikat a közös téma, érdeklődés tartja össze. Ilyen alapszervezet az UNESCO, amely a nemzetközi UNESCO-szervezettel tartja a kapcsolatot; a FEB, amely a felvételizni szándékozókat segíti; az Ifjúságvédelmi, amely elsősorban állami gondozottakkal foglalkozik, a Kulturpolitikai és a Gondolat-jel, mely a kari lapot szerkeszti. Létezett még az Információs alapszervezet, mely az egyetemen közti kapcsolatokat ápolta, és a Vallástörténeti - sajnos ezek már megszűntek.

K.: Hogyan működnek a jelenlegi "új típusú" alapszervezetek?

V.: Azt kell mondanom, hogy ezeken az öntevékeny csoportokon nyugszik a kari KISZ-élet teljes egészében.

K.: A szervezeti változások következtében hogyan alakult a tagság összetétele; létszáma?

V.: A Bölcsészkarra kb. 600-an járnak, 1983-ban 71%-os volt a szervezettség, jelenleg - óriási az esés - 46%-os.

K.: Minnek köszönhető ez a nagyarányú távolmaradás a KISZ-től?

V.: Azért nem olyan tragikus a helyzet, mint a 46%-ról gondolhatnánk, ugyanis a kívülmaradók nagy többsége nem elvi okokból nem tagjai a KISZ-nek, hanem egyszerűen nem talál olyan cselekvési formát, melybe szívesen bekapcsolódna és közösségi munkát végezhetne. Az eddig itt töltött egy évem legnagyobb tapasztalata, hogy mennyire nem ismerik egymást az emberek itt az egyetemen. Ez csak részben adódik abból, hogy az egyetem nem olyan zárt közösség, mint a középiskola. Ennek biztos nagyon sok oka van, amit mi igazából nem ismerünk, de biztosan lehet valamit tenni ellene. És kell is! Ezért is vállaltam el a KISZ-vezetőség-beli tagságot.

K.: Hogyan jött létre a jelenlegi KISZ-vezetőség?

V.: Remélem, hogy a kari KISZ-élet az elmúlt tavasszal volt legmélyebb pontján. Azt is remélem, hogy ennél mélyebbre már

nem jutunk. Tavasszal már odáig jutott a kari KISZ, hogy a leköszönő vezetőség sehogyan sem tudott összeszedni egy új vezetőséget. Ebben igen nagy felelőssége van a volt kari vezetőségnek. Végül az első sikertelen küldöttgyűlés után a másodiknak sikerült "kiizzadnia" egy öttagú vezetőséget, illetve azt, hogy az alapszervezetek delegátusokat ajánljanak föl. /Ezek az alapszervezetek eddig két embert delegáltak!/
Ezen kívül személyes kapcsolataink révén más embereket is megpróbálunk bevonni a munkába. Tisztában vagyunk azzal, hogy ez "gerilla módon" felülről való megszervezése egy olyan aktív csoportnak, ami két-három év múlva, fokozatosan, elsősorban az elsősök megnyerésével nagyobb tömegbázisra tehet szert. De jelenleg irreális elképzelés a KISZ-tagság nagy többségének munkájára számítani.

K.: Hogyan folyik most a kari vezetőség munkája?
V.: Nagyon nagy nehézséget jelent számunkra, hogy többségében másod- harmadévesek a vezetőségi tagok, nehezen látjuk át a kar hallgatóinak közösségi életét, és nem ismerjük az elmúlt néhány év történetét, melynek tudása nélkül nehéz megérteni a jelenlegi helyzetet. Problémát jelent az is, hogy nem elég intenzív a kapcsolatunk az öntevékeny csoportok többségében felsőéves hallgatóival. De elsősorban rajtunk múlik, hogy az legyen. A vezetőségen belül a problémákat közösen beszéljük meg, a részortok nem válnak mereven külön, de azért mindenkinek megvan a maga területe. Ez szükséghelyzetben alakult így, de azokból, akik összejöttek, egy nagyon jó társaság verbuválódott.

K.: Kik a vezetőség tagjai név szerint?

V.: Az állami- és pártvezetéssel én tartom a kapcsolatot. Az érdekvédelmi felelős Csucs Ildikó IV. éves magyar-latin szakos. Két szervező titkárunk Gréksza Attila II. éves magyar-történelem szakos és Fischer Lajos III. éves történelem-német szakos hallgató. A gazdasági ügyeket Ferenczi Zsuzsa II. éves magyar-történelem szakos hallgató intézi, és már van egy elsőéves tagunk is: Zilahi Tibor történelem-országos szakos hallgató. Neki még nincs feladata, csak a nyári vezetőképző tanfolyamon dőlt el, hogy ő is vezetőségi tag lesz! A kollégiumi összekötő Czabarka Judit IV. éves történelem-országos szakos hallgató, Ördögh Ottó III. éves magyar-történelem szakos az Eötvös-alapszervezet, Wolf Anna III. éves magyar-történelem szakos pedig a FEB-alapszervezet delegátusaként segíti munkánkat.

K.: Milyen programot dolgoztatok ki erre az évre?

V.: Külön részletes programot még nem dolgoztunk ki, de úgy gondoljuk, hogy elsősorban mi vagyunk a KISZ-tagságért, az öntevékeny csoportokért, és nem fordítva! Elsődlegesnek tartjuk, hogy minden öntevékeny szerveződést erőnkhez mérten támogassunk. Partnerek szeretnénk lenni, nem pedig irányítók.

K.: Milyen konkrét elképzeléseitek vannak?

V.: Mindenképpen ki kell dolgozni - már csak azért is, mert a küldöttgyűlés így határozott - egy új érdekvédelmi rendszert. Már létre is jött egy munkacsoport ennek kapcsán. Szeretnénk, ha létrejönne egy új öntevékeny alapszervezet, amely a szegedi Egyetemen méltánytalanul mellőzött József Attila-hagyományokat ápolná. Szeretnénk javaslatot kidolgozni a tanulmányi ösztöndíjak övfolyamának közti elosztásának igazságosabb megvalósítására is. És jól szeretnénk előkészíteni a küszöbön álló ifjúsági parlamentet is.

K.: Volt már arról szó, hogy támogatni szeretnétek az öntevékeny csoportokat. Erre milyen anyagi lehetőségeitek vannak?

V.: A KISZ-vezetőségnek 6000 Ft-ja van, de az egyéni jutalmazásokon keresztül is tudjuk segíteni ezeket a csoportokat. Meggyőződésem, hogy szervezeti változtatások nélkül, az adott keretek között is lehet és kell előbbre jutnunk. Tisztában vagyunk azzal, hogy a kari KISZ-élet fellendítésében kulcsfontosságú az öntevékeny csoportok támogatása, a jó partnerviszony kialakítása. Ezen szeretnénk munkálkodni.

/A riportot Bárdi Nándor és Pikó András készítette/

A JATE BTK 11 KISZ-alapszervezete a kar hallgatóinak 46%-át tömöríti. Az alábbiakban ezek elmúlt évi tevékenységéről közlünk összeállítást, elsősorban titkáraiktól kapott információk alapján. Sajnos, nem tudtunk mindegyik titkárral beszélni, ezért a beszámoló hiányos.

Eötvös Kollégium alapszervezet

Tavasszal alakult, még nem végzett munkát.

FEB-alapszervezet

Munkájukkal elsősorban a fizikai dolgozó szülők főiskolára, egyetemre készülő gyermekeit segítik a sikeres felvételi érdekében. De tevékenységük hatósugara ennél nagyobb: segítséget nyújtanak a középiskolás fiatalok szélesebb rétegének a tananyagon kívüli tájékozódáshoz. Tagjaik és a leendő felvételizők között egész éven át levelezés folyik. A levelezésen kívül szombati konzultációkat, tavaszi és nyári előkészítő táborokat szerveznek.

Filozófiai alapszervezet

Három éve működik. Elsősorban a filozófiai és társadalmi kérdések iránt érdeklődőket foglal magába. Fő célkitűzése a filozófiai és társadalomtudományi művek megismertetése, megvitatása. Az elmúlt időszakban Kierkegaard, Nietzsche, Schopenhauer filozófiájának problémáival foglalkoztak. Vitáik közül a közösség szerepéről, az egyházi és a marxista oktatás összehasonlításáról tartottak voltak a legsikerültebbek.

IV/C alapszervezet

A titkártól kapott tájékoztatás szerint az elmúlt évben nem végeztek munkát, de a nem működők közül ez a legjobban működő alapszervezet, mivel a kari KISZ-vezetőség több tagja innen kerül ki.

UNESCO -alapszervezet

"Törzsgárdáját" a nyelvszakosok alkotják. Tolmácsként működnek közre különböző konferenciákon, külföldi UNESCO -klubokkal leveleznek /Franciaország, Finnország, NSZK /. Ezenkívül a Kereszt-töltés utca szociális otthont patronálják, ahol műsorokat is adnak. Utánpótlásukat megoldottnak tartják, hiszen a nyelvszakosok szívesen folytatnak szakjukhoz kapcsolódó tevékenységet.

Orosz könyvtáros alapszervezet

A kari KISZ-vezetőségtől kapott listán szereplő titkár tiltakozott az ellen, hogy ő ilyen funkciót viselne, és elmondta, hogy ő nem vállalta a titkárságot és nem tudja, miért éppen ő az. Az elmúlt évben néhányan rendezgették a tanszéki könyvtárat.